ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΣ ΚΒ΄

ΣΕΙΡΑ Β΄

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ – ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Ο νέος ΚΒ΄ Κύκλος των Σεμιναρίων ΙστορικοΦιλοσοφικού Λόγου που διοργανώνει στην Πάτρα ο φιλόσοφος Απόστολος Πιερρής, Διευθυντής του Ινστιτούτου Φιλοσοφικών Ερευνών, κινείται σε δύο παράλληλες σειρές εκδηλώσεων που λειτουργούν σε **αντίστιξη** μεταξύ τους, η μια ασχολούμενη με το νέκρωμα του ΝεοΕλληνισμού και τη δυνατότητα Στρατηγικής Αναγέννησης της χώρας, η άλλη με τις σταθερές της μεγάλης Επανάστασης του Λόγου που έδωσε το κλασσικό θαύμα και τις νόρμες της ανθρώπινης ιστορίας έκτοτε.

Πιο συγκεκριμένα, η δεύτερη αυτή σειρά έχει τον γενικό τίτλο

ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

και σκοπό την έρευνα πάνω στη γένεση, φύση και τελείωση της κλασσικής Μορφής στην αρχαία ελληνική τέχνη και τη συνεπακόλουθη μορφοποίηση της αισθητικής ιστορίας του ανθρώπου με αναφορά προς αυτήν.

Μορφή γενικότερα είναι αυτό που κάνει τα πράγματα να είναι αυτό που είναι, αυτό που τα κάνει να υπάρχουν με την ορισμένη ταυτότητα της ύπαρξής τους. Στη Μορφή οφείλεται ότι η πραγματικότητα συναπαρτίζεται από χωριστές ατομικές οντότητες και δεν αποτελεί ένα συνεχή κυματισμό ποιοτήτων. Η Μορφή συνιστά την ουσία των πραγμάτων κατά την ιδιαιτερότητα της ταυτότητάς τους. Η Μορφή κάνει ένα σύνθετο σύνολο να έχει ενότητα ως

ένα-κάτι, και επίσης του δίνει το κάτι που χαρακτηρίζει την ταυτότητά του, ως αυτό που είναι και όχι άλλο. Η Μορφή συνέχει ένα σύνθετο όλο σε μια οντότητα, δημιουργεί ένα όλο από μέρη και στοιχεία και σχέσεις και αλληλεπιδράσεις. **Χωρίς Μορφή ο νόμος της συνεχούς διαφοροποίησης του όντος θα προκαλούσε χάος αταξίας και σύγχυσης, όπως και ο νόμος της ατέρμονης διαίρεσης κάθε ποσότητας θα εξαφάνιζε το ον.**

Έχουμε άλλοτε μελετήσει την ανάδειξη της Μορφής κατά την Επανάσταση του Λόγου στην αρχαία εποχή σε όλα τα βασικά πεδία της ανθρώπινης ύπαρξης και δραστηριότητας, σε πόλεμο και ειρήνη, σε οικονομία και τέχνη, σε σκέψη και ποίηση, σε στρατηγική και θρησκεία, σε ηθική και αισθητική. Σε αυτόν τον τελευταίο τομέα θα επικεντρωθούμε με την παρούσα σειρά σεμιναρίων.

Ο άνθρωπος αναπαριστά την πραγματικότητα γιατί έτσι την γνωρίζει και την ελέγχει. Με τη μίμηση ταυτίζεται με κάτι πραγματικό, και αυτό το πλάτεμα και βάθεμα της ύπαρξής του γεννά ηδονή αλλά και παράγει χρησιμότητα. Όντας πλήρως μέρος της πραγματικότητας, εύκολα συντονίζεται με άλλα μέρη της, και αντλεί περίσσεια δύναμη από αυτό, οικειοποιείται τη δύναμή τους. Τόσο περισσότερο μάλιστα, όσο ο άνθρωπος είναι το προνομιούχο Μέσο ον μέσα στον κόσμο, Κανών της ύπαρξης, αφού η αρμονία της μορφής του είναι τόσο πλήρης και τέλεια ώστε να μπορεί να εξειδικεύεται σε κάθε επιμέρους άλλη μορφή και αφου η πνευματική φύση του συνίσταται στον Λόγο, στη δυνατότητα δηλαδή να φανερώνεται στο νου του όλη η κοσμική τάξη από τις χαμηλότερες μέχρι τις υψηλότερες εκφάνσεις της.

Η μίμηση είναι ταύτιση, είναι απορρόφηση της ενέργειας του μιμούμενου, είναι και έλεγχός του, θετικός ή αποτροπαϊκός. Η μίμηση δημιουργεί ένα μαγικό υποκατάστατο του όντος, είναι και δημιουργία. Θρησκεία, μαγεία, αισθητική και γνώ ση συμπίπτουν κατ' αρχάς σε ένα αδιαφόριστο, πολυδύναμο βίωμα δύναμης και ηδονής, μια ριζική εμπειρία χαράς της ζωής και συμμετοχής στην καθολικότητα

της ύπαρξης και της κοσμικής τάξης, στο κοσμικό γίγνεσθαι.Έτσι γεννιέται το Σύμ βολο

.

Στην πρώτη συνάντηση είδαμε τον παλαιολιθικό και νεολιθικό άνθρωπο να επιδίδεται πλέρια σε αυτό το ακρότατα σοβαρό παιχνίδι της μίμησης συλλαμβάνοντας τα σύμβολα του είναι. Το ίδιο κάνει και στον χορό του, στη μουσική του, στη θρησκευτικότητά του, στις δοξασίες του, στις γιορτές του. Εμείς δουλεύουμε τώρα το θέμα με τις εικαστικές λειτουργίες του ανθρώπου. **Εκεί η αναπαράσταση του όντος μας δίνει το σύμβολό του, παντοδύναμο υποκατάστατό του στην πληρότητα της ύπαρξης, της δύναμης και της ενέργειάς του.**

Στην παλαιολιθική εποχή παρατηρούμε μια ευρεία γκάμα τέτοιων μιμητικών αρχετύπων, συμβόλων.

1) Αναπαριστώντας τη γυναίκα ο καλλιτέχνης βλέπει και αναπαράγει ένα σύμβολο γονιμότητας. Τα χαρακτηριστικά του γυναικείου σώματος που το διαφοροποιούν από το ανδρικό και που λειτουργικό σκοπό έχουν τη γέννηση και τροφή του παιδιού υπερτονίζονται. Αυτή η υπερτόνιση είναι η ουσία του θηλυκού για τον καλλιτέχνη. Στενοί ώμοι, τεράστιοι μαστοί, μεγαλοκοιλία, κολοσσιαία περιφέρεια, εντονότατη τύπωση του ηβικού τριγώνου και των γεννητικών οργάνων, υπερτροφικοί γλουτοί και τυπικό σχήμα ποδιών ως φορέων απλώς του υπέρβαρου μέσου σώματος δίνουν τον τύπο της παλαιολιθικής “Venus”. Το πρόσωπο χαρακτηριστικά απουσιάζει. Δεν είναι μέρος του συμβόλου, δηλαδή της ουσίας του μιμούμενου πράγματος.

2) Οι ανδρικές παρουσίες είναι κυρίως ζωομορφικές, με κεφαλές ζώων σημασίας: άνδρας-λέων, άνδρας-βίσων, άνδρας-ελαφοειδές. Το αρσενικό είναι η δύναμη του κόσμου, όπως αυτή εκφράζεται με χίλιες μορφές ζώων. Έτσι γεννάται και ο τοτεμισμός από το πνεύμα του συμβόλου. Υπάρχουν και ανθρωπόμορφες ανδρικές παραστάσεις. Το πρόσωπο απουσιάζει ή φαίνεται ως να καλύπτεται, ίσως με μάσκες. Παρίστανται τελετουργίες. Η ανδρική μορφή δείχνεται γενικά με αρμονική ανάπτυξη. Πρώτος συμβολισμός της φωτεινής ουσίας του αρσενικού.

3) Ζώα (ευρεία γκάμα: λιοντάρια, βοειδή, ελαφοειδή, άλογα, μαμμούθ, αρκούδες, γκαζέλλες, πίθηκοι) παρίστανται με ιδιαίτερη πίστωση της χαρακτηριστικής τους δύναμης. Μέσα σε όλη την φύση διήκει μια δύναμη, καθαρώτερα και ενεργητικώτερα και συνεχέστερα φανερούμενη στον δυναμισμό των ζώων, με την ιδιαιτερότητα ειδικώτερα ωρισμένων εξ αυτών. Μιμούμενος αυτά ο άνθρωπος εμφορείται από την δύναμη τους. Το ιερό είναι η δύναμη της πραγματικότητας. Γνώση και μαγεία και σεβασμός και χαρά συμπίπτουν στην μίμηση.

4) Καθαρός δημιουργικός συμβολισμός αποκαλύπτεται ενίοτε, όπως σε ελαφοειδή κέρατα διαμορφωμένα σε δύο φαλλούς εκπορευόμενους από οπή που σχηματοποιήθηκε για να σημαίνει τον κόλπο. Παρίσταται και η vulva.

5) Συχνά συναντάμε αποτυπώσεις του ανθρώπινου χεριού. Το χέρι ως μυαλό εν δράσει. Η λογικότητα του ανθρώπου, ως ουσιώδες γνώρισμα του, φανερώνεται στην χρήση του χεριού του. Στα Ορφικά, η Αθηνά εδρεύει στα χέρια δυναμοποιώντας τα.

5) Τέλος, το ιερό παιχνίδι για την εξιχνίαση του μυστηρίου των γραμμών και των σχημάτων επίσης αρχίζει με εντυπωσιακή είσοδο.

Ο Παλαιολιθικός άνθρωπος ζει και ζωγραφίζει σε σπήλαια, κυνηγάει για να ζήσει και να αναπαραχθεί, αρπάζει, διαβιοί εν εντάσει. Η γονιμότητα του θηλυκού και η δύναμη και αρμονία του αρσενικού (ακόμη και ως φαλλός) κυριαρχούν σαν αρχετυπικές εμπειρίες της ζωής του. Τα ζώ α επίσης εξειδικεύουν τον κοσμικό δυναμισμό.

Με τη Νεολιθική Επανάσταση η Τάξη της ανθρώ πινης ζωής αλλάζει δραματικά. Ο άνθρωπος ανακαλύπτει ότι παρακολουθώντας τη φύση και διεισδύοντας στα μυστικά της (στην τάξη και τον ρυθμό του κοσμικού γίγνεσθαι) μπορεί να κερδίσει. Οι εποχές του έτους και οι φάσεις της σελήνης τον οδηγούν στη γεωργία. Οι πολλαπλές χρείες που αντιμετωπίζει οξύνουν το μυαλό του στην επινόηση κατάλληλων εργαλείων. Φτιάχνει σπίτια και χωριά σαν οικιστικό του περιβάλλον. Η αλλαγή φέρνει θεσμούς και δίκαια, η Δήμητρα της γεωργίας και των μυστηρίων είναι θεσμοφόρος.

Η σταθερότητα και στατικότητα διαδέχεται τον δυναμισμό και τη συνεχή προβολή ισχύος κατά την προηγούμενη κατάσταση του, και η συστηματική περιοδικότητα της Νεολιθικής ζωής αντικαθιστά τη στοχαστική ομοιογένεια της κινητικότητας στην Παλαιολιθική εποχή.

Η παραγωγική σημασία της γεωργίας είναι κομβική στον Νεολιθικό βίο, και μαζί η εργαλειακή συνείδηση σε πράξη και σκέψη. Γεννώ νται οι τέχνες. Και το σύμβολο βαθαίνει σε πολυδιάστατο νόημα, συσσωματώ νοντας και ολοκληρώ νοντας διαφορετικές ενοράσεις, αποκαλύπτοντας την αλληλουχία της πραγματικότητας στα διάφορα πεδία της. Εδώ έχουμε την απαρχή των Μυστηρίων. Ο θάνατος είναι μια καινούργια γέννηση. Ο σπόρος πεθαίνει και θάβεται και ανασταίνεται και ωριμάζει σε έναν κύκλο Αιώ νιας Επιστροφής. Αυτό συμβαίνει στη Μεγάλη Μετάβαση αλλά και σε κάθε μετάβαση, αυτό περιλαμβάνεται σε κάθε ιεροτελεστία μετάβασης. Γέννηση και θάνατος και εφηβικός οργασμός και σεξουαλική πράξη και αποκάλυψη της αλήθειας και καλλιτεχνική δημιουργία και κάθε δράση και κάθε στιγμή είναι ο θάνατος του παλιού και η γέννηση του καινούργιου, όπου παλιό και καινούργιο αιώ νια αντιμετατίθενται και συμπίπτουν στην ταύτιση των αντιθέτων.

Η φύση καθοδηγεί το μυαλό και το χέρι του ανθρώπου στην επαναστατική του πρόοδο: γεωργία και εργαλειοτεχνεία ξεκινούν και κατευθύνονται από αυτήν. Η φύση αποκαλύπτεται στον άνθρωπο με την υπερβατική δύναμη των συμβόλων. Η φύση γεννά και τρέφει τα πάντα, **Φύση και Γη και Θηλυκότητα εκφράζονται στο μυστήριο της γονιμότητας.** (Χρειάστηκε η Επανάσταση του Λόγου για να εγκαθιδρυθεί η αρσενική σπερματική αρχή της γέννησης). **Και το κρύφιο και συνάμα αποκαλυπτικό σύμβολο του μυστηρίου της γονιμότητας είναι η παλαιολιθική “ Venus ”, μεταμορφωμένη στη Νεολιθική Μεγάλη Μητέρα. Μια Μεγάλη Μητέρα που συνδυάζει τώ ρα γονιμότητα και παντοδυναμία. Ελέγχει τις δυνάμεις της φύσης. Και έχει πια τρομερό μεγαλείο. Έγινε η μεγίστη θεά. Στο εμβληματικό εδώ λιο από το Ç atalh ö y ü h** (κοντά στην Konya της Ανατολίας) **θρονισμένη η μεγάλη μητέρα και ακουμπώ ντας σε δυο λεοπαρδάλεις** (; αργότερα η Κυβέλη, η μεγάλη μητέρα της εποχής του Χαλκού, συνοδεύεται από δυο λιοντάρια, και το σύμβολο εμφανίζεται στον Αιγαιακό χώρο ως Πότνια Θηρών) **φαίνεται να αιωνιοποιείται τη στιγμή που γεννάει**

.

Με τη φοβερή Μεγάλη Μητέρα, σύμβολο του Κοσμικού Κόλπου, Μήτρας της Υπαρξης, συνδέεται η Κουροτρόφος, άλλο πανίσχυρο σύμβολο της εύφορης Νεολιθικής εποχής. **Εδώ η Μεγάλη Θεά είναι Μητέρα του Υιού και το ερχόμενο κάλλος του Υιού την κάνει να χάνει τα στεατοπυγικά χαρακτηριστικά της παλαιολιθικής " Ve nus " και της νεολιθικής Μεγάλης Μητέρας. Γίνεται και η ίδια «χάρμα ιδέσθαι», όπως στο εκπληκτικό θεσσαλικό σύμπλεγμα από το Σέσκλο.**

Τρίτη συνδεόμενη καινοτομία της Νεολιθικής εποχής είναι η πρόσληψη του άνδρα ως «σκεπτόμενου». Και αργότερα ως μουσικού. Με τον δυναμισμό της γονιμότητας να μεγεθύνεται στη θηλυκότητα, με τη Μητέρα Γη να είναι η πάντων Γεννήτρα, Τροφός και Σώ τειρα και με την Οδηγήτρα φύση να κυριαρχεί πάνω στον νεαρό άνθρωπο, το Γυναικείο καταλαμβάνει τον θρόνο της πρώ τιστης αρχής, γίνεται το Αρχέγονο Σκότος του Κοσμικού Κόλπου που γεννάει και θάβει μέσα του κάθε γέννημα και θρέμμα του. Σύστοιχα με αυτόν τον συμβολισμό του Θήλεος ως της ρίζας του παγκόσμιου Φυτού, το άρρεν γίνεται το άνθος του, το Φως του Κόσμου, η λάμψη της ύπαρξης, ο Υιός της Μητρός. Μετέπειτα το Νεολιθικό αυτό βίωμα θα θεμελιώ σει την Ορφική γένεση του απαστράπτοντος Φάνητα από τους σκοτεινούς κόλπους της Νυκτός.

Έτσι παρακολουθήσαμε τη συμβολική μίμηση της πραγματικότητας, απόλαυση και γνώ ση και μαγεία του Παλαιολιθικού και Νεολιθικού ανθρώ που.

Αν και με διαφορά φάσης, όμως από την αρχή λειτούργησε, και προς το τέλος της Νεολιθικής εποχής ανδρώ θηκε, μια άλλη πανίσχυρη ενόραση της ανθρώ πινης ψυχής. Σαν να ξέρει ευθύς εξαρχής ο άνθρωπος για τη μαθηματική δομή του κόσμου. Η σύγχρονη επιστήμη, και πολύ πιο ριζικά ο Πυθαγορισμός και ο Πλατωνικός «Τίμαιος», έχουν τις πρωταρχές τους στα σοβαρά παιχνίδια του πρώ ιμου τεχνίτη με γραμμές, σχήματα και όγκους και με τις αριθμητικές τους σχέσεις. Εντυπωσιασμένος ο άνθρωπος από τη μιμητική αποτελεσματικότητα της σύλληψης και αναπαράστασης της πραγματικότητας βάσει καλά οργανωμένων δομώ ν από γεωμετρικά και αριθμητικά στοιχεία, επιδόθηκε με πάθος στην προσπάθεια να αποδώ σει το ον μέσω του σχήματος, ανακαλύπτοντας ότι το σχήμα (αριθμητικοί και γεωμετρικοί συσχετισμοί) ευρίσκεται στην ουσία του όντος.

Στη δεύτερη συνάντηση της Σειράς Β΄, θα μελετήσουμε αυτή τη διάσταση της καλλιτεχνικής μίμησης, την πρώτη μαθηματικοποίηση της πραγματικότητας. Ο τίτλος του Σεμιναρίου είναι:

ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑ

Γεωμετρική Τέχνη στην Αρχαία Βαβυλωνία, Ανατολία και Ελλάδα

(και στον Μοντερνισμό)

Θα παρακολουθήσουμε τη γεωμετρική τέχνη όπως αναπτύσσεται στις απαρχές μεγάλων πολιτιστικών εκτινάξεων, στην προδυναστική Μεσοποταμία, και στην έναρξη του κλασσικού Ελληνισμού μετά την κατάρρευση του Μυκηναϊκού συστήματος. Θα αναλύσουμε επίσης τη γένεση της «αφηρημένης» μίμησης στην τελευταία Νεολιθική περίοδο και την επιβλητική συνέχισή της στην Κυκλαδική τέχνη της πρώτης περιόδου του Χαλκού. Θα εξιχνιάσουμε τον ειρμό αυτών των φαινομένων στο πλαίσιο των γενικότερων θεωριών μας για τους νόμους και τον ρυθμό της Ιστορίας. Και θα τα παραλληλίσουμε προς αντίστοιχα κινήματα του Μοντερνισμού στον 20ο αιώνα, ώστε να καταλάβουμε σωστά και τη σημασία των τελευταίων.

Η δεύτερη συνάντηση θα γίνει κατά το πρόγραμμα τη Δευτέρα, 8 Μαρτίου στις 7.00 το βράδυ. Οι εκδηλώ σεις της Σειράς Β΄ πραγματοποιούνται στο βιβλιοπωλείο "Dis cover
– Παπασωτηρίου", Πατρέως 30, κάθε δεύτερη Δευτέρα.

Οι ομιλίες συνοδεύονται με προβολή πλούσιου οπτικού υλικού.

Μετά την ομιλία ακολουθεί διεξοδική ανοικτή συζήτηση.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.